

De rol van scheidbaarheid bij de indeling tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden in het Nederlands

Kristel Van Goethem

*Postdoctoraal Onderzoeker van het FWO-Vlaanderen
K.U. Leuven*

In vele Nederlandse morfologiestudies valt het onderscheid tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden samen met de oppositie tussen scheidbare en onscheidbare werkwoorden. In de categorie “afgeleide werkwoorden” worden enkel de onscheidbare werkwoorden zoals *aanvâarden* en *onderdrûkken* geklasseerd, terwijl de scheidbare complexe verba zoals *ôphelderen* en *ûithuwelijken* ofwel als samenstellingen ofwel als een tussenvolgende categorie tussen samenstellingen en syntactische groepen worden behandeld. In ons doctoraatsonderzoek hebben we ons toegeleid op de studie van werkwoorden ingeleid door een element van prepositionele vorm (*op-eten*, *door-lopen*, etc.) en hebben we een typologie opgesteld van de verschillende preverbale constructies van het Nederlands. Op basis van semantische en morfo-syntactische grammaticalisatieparameters kunnen we compositionele (namelijk relationele en predicatieve) preverbale constructies en derivationale preverbale constructies onderscheiden. Opvallend is echter dat deze indeling niet volledig samenvalt met het onderscheid scheidbaar/ onscheidbaar werkwoord: samengestelde werkwoorden ingeleid door een voorzetsel of achterzetsel kunnen scheidbaar (bv. *een hoed ôpzetten*) of onscheidbaar (bv. *de hele stad doorlôpen*) zijn, samengestelde werkwoorden ingeleid door een predicatief bijwoord zijn altijd scheidbaar (bv. *de bal ôpgooien*) en de prefixale of derivationale constructies zijn scheidbaar (bv. *een vriend ôpvrolijken*) of onscheidbaar (bv. *de puppy's overvôeden*). In onze bijdrage zullen we dieper ingaan op de interactie tussen het traditionele criterium van (on)scheidbaarheid enerzijds en de semantische en morfo-syntactische parameters die de afbakening tussen lexeem (voorzetsel, achterzetsel of bijwoord) en voorvoegsel aangeven anderzijds.

1. Inleiding

In ons doctoraatsonderzoek (Van Goethem 2006) hebben we Nederlandse en Franse preverbia met een adpositionele of adverbiale tegenhanger (met een prepositionele vorm) bestudeerd (bv. *op-eten*, *sur-estimer*, etc.) en een typologie opgemaakt van de verschillende preverbale constructies van het Nederlands en het Frans in functie van hun grammaticalisatiegraad. We gingen er inderdaad van uit dat er geen strikte grens bestaat tussen voorzetsel, achterzetsel of bijwoord enerzijds en prefix anderzijds, maar dat deze categorieën zich op een grammaticalisatie-continuüm bevinden: dit impliceert dat een min of meer lexicale en autonome categorie (voorzetsel, achterzetsel of bijwoord) evolueert tot een meer grammaticale en gebonden categorie (prefix) (zie de grammaticalisatiestudies van onder meer Hopper en Traugott 1993 en Lehmann 1995). Uitgaande van de hypothesen van Amiot (o.a. 2004 en 2005) die dit 'prefixisatie'-proces toepaste op Franse gegevens kwamen we voor het Nederlands tot de volgende veronderstellingen. Enerzijds, wanneer het preverbium over dezelfde syntactische en semantische eigenschappen beschikt als zijn autonome tegenhanger, is het niet of weinig gegrammaticaliseerd en kan men spreken van compositie (bv. *de stad door-lopen*). Anderzijds, wanneer het preverbium zijn syntactische kenmerken verliest en nieuwe semantische eigenschappen ontwikkelt, is het meer gegrammaticaliseerd en kan men niet langer spreken van een samenstelling van twee autonome woorden: in dit geval is het preverbium gegrammaticaliseerd tot een prefix en moet het gevormde woord als een derivatie of afleiding geanalyseerd worden (bv. *de hele nacht door-studeren*). De toepassing van deze hypothesen op het Frans leidde tot interessante en vernieuwende resultaten, maar impliceerde voor het Nederlands echter een paradox: de resultaten bleken namelijk in tegenspraak te zijn met de traditionele indeling tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden die grotendeels samenvalt met het onderscheid tussen scheidbare en onscheidbare werkwoorden.

In deze bijdrage gaan we dieper in op deze paradox. In het eerste deel bespreken we het traditionele onderscheid tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden in het Nederlands (2.). Daarna zullen we aantonen dat compositie en derivatie preverbale constructies op een schaal van grammaticalisatie kunnen geplaatst worden aan de hand van morfo-syntactische en semantische parameters (3.). In het laatste deel zullen we de interactie tussen de traditionele scheidbaarheidsparameter en de voorgestelde morfo-syntactische en semantische grammaticalisatieparameters van naderbij bestuderen (4.).

2. Het traditionele onderscheid tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden in het Nederlands

2.1. De parameter van (on)scheidbaarheid

In de meeste morfologiestudies van het Nederlands worden onder de categorie “afgeleide werkwoorden” enkel onscheidbare werkwoorden geklasseerd (bv. *aanvâarden*, *doorbrêken*, *onderdrukken*) (cf. De Vries 1975, Van der Putten 1997, Booij en Van Santen 1998, Booij 2002). Voor de scheidbare werkwoorden (bv. *ôverlopen*, *ôphelderen*, *ûithuwelijken*, etc.) bestaan er twee verschillende benaderingen. Volgens de eerste benadering worden ze als samenstellingen beschouwd: Van Marle (2002), bijvoorbeeld, benoemt ze als “*separable compound verbs*”. Vele morfologen vinden deze benaming echter een *contradictio in terminis* aangezien “werkwoorden”, en meer in het algemeen “woorden”, per definitie onscheidbaar zijn. Daarom verkiezen ze om scheidbare werkwoorden te analyseren als een tussencategorie tussen samenstellingen en syntactische groepen, benoemd als “samenkoppelingen” (cf. De Vries 1975 en Booij en Van Santen 1998) of meer recent als “*complex predicates*” (cf. Blom 2005) of als een soort van “*constructional idioms*” (cf. Booij 2002), namelijk productieve morfologische constructies met een niet-compositionele betekenis.

Als we veralgemenen dat scheidbare werkwoorden nooit als afgeleide werkwoorden worden geanalyseerd, maar wel als (verwant met) samengestelde werkwoorden, dan kunnen we samenvatten dat het onderscheid tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden in het Nederlands berust op de scheidbaarheidsparameter. Deze parameter omvat in werkelijkheid verschillende criteria. We vernoemen hier een aantal van de belangrijkste verschilpunten tussen scheidbare en onscheidbare werkwoorden. Ten eerste worden onscheidbare werkwoorden, zoals hun benaming het aangeeft, altijd aaneengeschreven, in tegenstelling tot scheidbare werkwoorden. Dit grafische criterium hangt samen met een tweede, positioneel-syntactisch criterium: onscheidbare preverbia staan altijd voor de stam van het werkwoord, terwijl scheidbare partikels gescheiden kunnen worden van het werkwoord door een of meerdere syntactische groepen. Ten derde, scheidbare preverbia zijn geaccentueerd, onscheidbare niet (fonologisch criterium). Ten slotte, het voltooid deelwoord van scheidbare werkwoorden wordt gevormd met behulp van het partikel *ge-*; dit is niet het geval bij onscheidbare werkwoorden.

Deze kenmerken kunnen geïllustreerd worden aan de hand van het werkwoord *doorbreken* dat een scheidbare (1) en een onscheidbare (2) variant vertoont:

- (1) a. de stok **dóor**breken
 b. Hij breekt de stok (heel voorzichtig) **door**.
 c. Hij heeft de stok **door**gebroken.
- (2) a. de stilte **door**bréken
 b. Hij **door**breekt de stilte.
 c. De stilte is **door**broken.

2.2. Grammaticalisatie van scheidbare tot onscheidbare werkwoorden

Volgens Booij (2002) zijn onscheidbare werkwoorden meer grammaticaliseerde varianten van scheidbare werkwoorden. Alvorens tot deze hypothese te komen, overloopt de auteur verschillende stappen.

In de eerste plaats stelt Booij (2002: 216) vast dat enkel adposities en adverbia die als predicat bij een koppelwerkwoord kunnen functioneren voorkomen als scheidbare partikels. Bijvoorbeeld, in tegenstelling tot *met* kan *mee* wel de functie van predicat invullen (3a). Booij stelt vast dit gepaard gaat met het feit dat *mee-*, in tegenstelling tot *met*, als scheidbaar partikel kan functioneren (3b).

- (3) a. Jan is ***met/ mee**.
 b. Jan zal vanmiddag met ons ***metgaan/ meegaan**.

Hieruit leidt Booij (2002: 217) af dat scheidbare partikels het resultaat zijn van de heranalyse en de grammaticalisatie van predicatieve bijwoorden. Aangezien deze bijwoorden vaak voor het hoofdwerkwoord voorkomen, kunnen ze geïnterpreteerd worden als een (scheidbaar) deel van dit werkwoord. In (4a), bijvoorbeeld, functioneert *af* als predicat in de *small clause* [*zijn huiswerk af*]: deze verbale constructie combineert een nominale groep (*zijn huiswerk*) met een predicat (*af*) dat het resultaat van de actie uitgedrukt door het werkwoord (*maken*) weergeeft (cf. Van Kemenade en Los 2003: 86). Voorbeeld (4b) toont de heranalyse van *af* als scheidbaar partikel van het werkwoord *afmaken*.

- (4) a. Jan heeft [*zijn huiswerk af*] gemaakt.
 b. Jan heeft zijn huiswerk [**af**gemaakt].

Aangezien verschillende scheidbare partikels een onscheidbaar homoniem vertonen (cf. (1)-(2)), beweert Booij (2002: 218-219) dat scheidbare partikels een tussenstadium vertegenwoordigen in het grammaticalisatieproces van autonome

De rol van scheidbaarheid bij de indeling tussen samengestelde en afgeleide
werkwoorden in het Nederlands 5

woorden (namelijk predicatieve adverbia) tot gebonden morfemen. Dit grammaticalisatieproces stelt hij als volgt voor:

(5) *word* > *part of SCV* > *prefix* (Booij 2002: 218)ⁱ

Om zijn hypothese te ondersteunen beweert Booij (2002: 218) dat het grammaticalisatieproces gepaard gaat met een desemantiseringsproces: het onscheidbare partikel *door-* in (2), bij voorbeeld, zou een meer abstracte betekenis hebben dan zijn scheidbare variant in (1).

Samengevat, de traditionele indeling tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden valt samen met het onderscheid tussen scheidbare en onscheidbare werkwoorden en dit onderscheid zou op zijn beurt samenvallen met een verschil in grammaticalisatiegraad. Als deze twee hypothesen kloppen, dan zou men eruit kunnen afleiden dat compositie en derivatie op een grammaticalisatieschaal kunnen geplaatst worden. Deze hypothese staat centraal in de volgende paragraaf.

3. Compositie en derivatie op een schaal van grammaticalisatie

Als het verschil tussen compositie en derivatie samenvalt met een verschil in grammaticalisatiegraad, dan is het mogelijk de twee morfologische procédés te onderscheiden aan de hand van formele en semantische grammaticalisatieparameters. Aangezien onze studie zich toespitst op preverbale constructies, zullen we in wat volgt nagaan welke specifieke grammaticalisatieparameters het mogelijk maken compositionele en derivationale preverbale constructies onderling te onderscheiden. In 3.1. stellen we een typologie op van de verschillende preverbale constructies van het Nederlands, geklasseerd volgens hun compositioneel of derivationeel gedrag. In 3.2. bespreken we de morfo-syntactische parameters die de twee constructietypes van elkaar onderscheiden. In 3.3. staan de semantische parameters centraal.

3.1. *Typologie van de Nederlandse preverbale constructies*

3.1.1. *Compositionele preverbale constructies*

Als het preverbium van prepositionele, postpositionele of adverbiale oorsprong de eigenschappen behoudt van zijn autonome tegenhanger en de preverbale constructie bijgevolg bestaat uit twee delen die autonoom kunnen voorkomen,

dan kunnen we spreken van een compositionele preverbale constructie. We onderscheiden twee types: de prepositionele/ postpositionele (relationele) preverbale constructie en de adverbiale (predicatieve) preverbale constructie.

In het eerste type behoudt het preverbium het syntactische en semantische gedrag van zijn prepositionele of postpositionele tegenhanger. Voorbeeld (6) impliceert dat het subject *hij* de hoed op zijn hoofd plaatst. Op syntactisch vlak betekent dit dat het preverbium *op-* twee syntactische argumenten met elkaar in relatie brengt, wat typisch is voor een voorzetsel: enerzijds, *de hoed*, uitgedrukt door het direct object; anderzijds, *zijn hoofd*, verzwegen in de zin, maar wel impliciet aanwezig. Op semantisch vlak behoudt *op-* de betekenis van zijn prepositionele tegenhanger: het drukt namelijk een spatiale relatie van superioriteit uit.

(6) Hij zet een hoed **op**.

In voorbeeld (7) gedraagt het preverbium *over-* zich op analoge wijze als het achterzetsel *over-*: het drukt de overtocht van het subject *we* over de brug uit. De achtergeplaatste positie van het overeenkomstige achterzetsel *over* heeft blijkbaar geleid tot een heranalyse als “postpositioneel preverbium”.

(7) We zijn net de brug **ó**vergereden.

Naast dit relationeel gedrag kan een preverbium ook syntactische en semantische overeenkomsten vertonen met een predicatief bijwoord. Dit is bijvoorbeeld het geval in (8).

(8) Hij gooit de bal **op**.

Net als het overeenkomstige bijwoord *op* drukt het preverbium *op-* hier een beweging in verticale richting uit. Bovendien vormt het met de nominale constituent *de bal* een *small clause* waarbij *op* als predicaat kan geïnterpreteerd worden.

Samengevat, de relationele en de predicatieve preverbale constructies kunnen geanalyseerd worden als samenstellingen van een voorzetsel (6), achterzetsel (7) of bijwoord (8) met een werkwoord.

De rol van scheidbaarheid bij de indeling tussen samengestelde en afgeleide
werkwoorden in het Nederlands 7

3.1.2. *Derivationale preverbale constructies*

In de voorgaande constructies behielden de preverbia de syntactische en semantische eigenschappen van hun autonome tegenhangers, wat een benadering als compositionele constructies rechtvaardigt. Dit is echter niet het geval voor de voorbeelden (9), (10) en (11).

- (9) Ze moeten de match helemaal **ó**verspelen.
- (10) De puppy's zijn **over**vóed.
- (11) We komen onze droevige vriend een beetje **óp**vrolijken.

In (9) drukt *over-* uit dat de actie weergegeven door het werkwoord (*spelen*) herhaald wordt. Dit is echter een betekenis die *over* als autonoom woord niet kan uitdrukken. Ook de betekenis die in (10) wordt weergegeven, namelijk het aanduiden van een overmaat, kan niet buiten het preverbale gebruik uitgedrukt worden. In (11) is de betekenis van *op-* moeilijk te vatten. Enkel een interpretatie in termen van “perfectief aspect” lijkt mogelijk. Bovendien hebben *over-* en *op-* in deze voorbeelden geen relationele of predicatieve syntactische functie, maar is hun bereik beperkt tot de verbale of, voor (11), de adjectivale stam waar ze op slaan.

De semantische en morfo-syntactische verschillen tussen de preverbia in (9), (10) en (11) en hun autonome tegenhangers laten het niet toe om te spreken van compositionele constructies die twee autonome elementen combineren. Het lijkt er daarentegen op dat *over-* en *op-* een verder gevorderd stadium van grammaticalisatie hebben bereikt en zich als echte prefixen gedragen, hoewel ze zich niet noodzakelijk tot onscheidbare preverbia ontwikkeld hebben: in (9) en (11) zijn *over-* en *op-* scheidbaar; in (10) is *over-* onscheidbaar. Dit impliceert dat volgens onze terminologie ‘derivationale’ of ‘prefixale’ preverbia niet noodzakelijk onscheidbaar zijn (zie voorbeelden (9) en (11)); de termen verwijzen naar preverbia die een prefixisatie-proces doorlopen hebben en als gevolg daarvan de morfologische en semantische eigenschappen van een prefix vertonen, onafhankelijk van hun scheidbaarheid of onscheidbaarheid. In de twee volgende paragrafen gaan we dieper in op de morfo-syntactische en semantische parameters die in dit grammaticalisatieproces betrokken zijn.

3.2. *Morfo-syntactische parameters*

Verskillende morfo-syntactische parameters die typisch zijn voor een grammaticalisatieproces zijn van toepassing op de overgang van prepositionele,

postpositionele of adverbiale preverbia (3.1.1.) naar prefixale preverbia (3.1.2.). In de eerste plaats kan men spreken van “deategorisatie” van autonome categorieën (voorzetsels, achterzetsels, bijwoorden) naar de meer grammaticale en gebonden categorie van prefix (*deategorialization*, cf. Hopper en Traugott 1993: 103-113; *morphological degeneration*, cf. Lehmann 1995: 132). Deze evolutie impliceert bovendien dat het voorzetsel, achterzetsel of adverbium zich langzamerhand in een nieuw paradigma integreert, namelijk dat van de prefixen (*paradigmaticization*, cf. Lehmann 1995: 135). Dit kan geïllustreerd worden door het feit dat in voorbeeld (9) *over-* vervangen kan worden door het voorvoegsel *her-*. Wanneer de preverbia hun syntactisch bereik verliezen en in plaats daarvan onmiddellijk op hun stam slaan, kan men ten slotte spreken van een reductie van hun bereik, een grammaticalisatieparameter die door Lehmann (1995: 135) als *condensation* wordt benoemd.

3.3. *Semantische parameters*

Een grammaticalisatieproces gaat typisch gepaard met een proces van “desemantisering” of “semantische verbleking” (*desemanticization* of *semantic bleaching*, cf. Lehmann 1995: 127, 164). Dit is inderdaad ook van toepassing op de evolutie van adpositionele preverbia naar prefixale preverbia. We hebben aangetoond in 3.1.1. dat in de voorbeelden (6), (7) en (8) *over-* en *op-* de concrete, spatiale betekenissen behouden van hun autonome tegenhangers. De prefixale preverbia in (9), (10) en (11), daarentegen, hebben nieuwe betekenissen ontwikkeld van een meer grammaticale aard: in (9) drukt *over-* “herhaling” uit en de gedesemantiseerde betekenis van *op-* in (11) kan enkel in termen van perfectief aspect gevat worden. Naast aspectuele betekenissen kunnen ook evaluatieve betekenissen ontstaan, zoals de interpretatie van “exces” die *over-* bezit in voorbeeld (10). Dit toont aan dat het grammaticalisatieproces niet enkel desemantisering, maar ook “subjectificatie” kan impliceren (*subjectification*, cf. Traugott 1995).

4. **Interactie tussen (on)scheidbaarheid en de morfo-syntactische en semantische grammaticalisatieparameters**

Volgens Booij (2002) zijn onscheidbare werkwoorden meer gegrammaticaliseerd dan scheidbare werkwoorden (cf. 2.2.). Anderzijds hebben we in de voorgaande paragraaf aangetoond dat derivationale preverbale constructies als meer gegrammaticaliseerde varianten kunnen beschouwd worden van compositionele preverbale constructies. Als beide grammaticalisatieprocessen zouden

De rol van scheidbaarheid bij de indeling tussen samengestelde en afgeleide
werkwoorden in het Nederlands 9

samenvallen, dan zou dit betekenen dat de compositionele preverbale constructies scheidbaar zijn en dat de derivationele preverbale constructies meer gegrammaticaliseerd en bijgevolg onscheidbaar zouden zijn. Zoals we reeds aantoonen aan het einde van paragraaf 3.1.2. is dit echter niet altijd het geval. In wat volgt overlopen we achtereenvolgens de verschillende preverbale constructies die we onderscheiden hebben.

Ten eerste, de relationele preverbale constructies kunnen scheidbaar of onscheidbaar zijn. Voorbeelden (6) en (7) illustreren scheidbare werkwoorden, terwijl *door-* en *over-* in (12) en (13) onscheidbare preverbia zijn, ondanks hun relationeel karakter.

- (12) Hij heeft de hele stad **doorlópen** op zoek naar een nieuw paar schoenen.
(13) Volgend jaar zal deze rivier **overbrúgd** worden.

We stellen bovendien vast dat, in tegenstelling tot wat Booij (2002) beweert (cf. 2.2.), de onscheidbare preverbia niet noodzakelijk een meer abstracte betekenis hebben dan hun scheidbare tegenhangers: de betekenis van *over-* in (13) is niet abstracter dan die uitgedrukt in (7).ⁱⁱ

Ten tweede, de adverbiale preverbale constructies blijken altijd scheidbaar te zijn. Dit was het geval voor (8), maar ook voor de volgende voorbeelden:

- (14) Ik heb de kaars **áangestoken**.
(15) Ze doet al haar geld **op**.
(16) Hij snijdt het touw **door**.

Ten derde, volgens de voorgestelde hypothesen zouden derivationele constructies altijd onscheidbaar moeten zijn. Zoals reeds bleek in paragraaf 3.1.2. is dit inderdaad het geval in voorbeeld (10), maar niet in voorbeelden (9) en (11). Hieruit blijkt dat bepaalde preverbia, zoals *over-* in (9) en *op-* in (11), de morfologische en semantische kenmerken van een prefix kunnen vertonen ondanks hun scheidbaar karakter.

Uit een meer gedetailleerde analyse (cf. Van Goethem 2006) is gebleken dat relationele preverbia scheidbaar of onscheidbaar kunnen zijn en kunnen grammaticaliseren tot scheidbare of onscheidbare 'prefixale' preverbia, terwijl de preverbia met een adverbiale oorsprong altijd scheidbaar zijn. Om dit laatste feit te verklaren geeft Blom (2005) twee factoren aan, namelijk het accentueringspatroon en de semantische prominentie van adverbiale preverbia. Enerzijds zouden adverbiale preverbia sterker geaccentueerd zijn dan relationele preverbia en zouden ze bijgevolg moeilijker hun accent kunnen verliezen om te evolueren tot niet-geaccentueerde onscheidbare preverbia:

To begin with, elements that conceptualise predicates, such as resultative phrases, are relatively heavily stressed in languages such as Dutch (compared to elements with non-predicative functions, such as phrasal modifiers and prepositions/ postpositions functioning as relators). If this is really a distinctive property of predicates, it might be that resultative particlesⁱⁱⁱ, which also function as predicates, do not develop into prefixes^{iv} because they cannot lose their stress (...). Since elements with non-predicative functions do not generally bear heavy stress, particles with these functions might probably lose their stress without any problem, and might, consequently, develop into prefixes. (Blom 2005: 293-294)

Anderzijds zouden adverbiale preverbia op semantisch vlak meer prominent zijn dan relationele preverbia: ze duiden de kern van een zin aan, namelijk het resultaat van de actie die beschreven wordt door het werkwoord, terwijl relationele preverbia voornamelijk grammaticale verbanden aanduiden (cf. Blom 2005: 295). Deze semantische prominentie zou een tweede factor kunnen zijn die een obstakel vormt voor hun grammaticalisatie tot onscheidbare preverbia.

5. Conclusies

Uit onze studie blijkt dat Nederlandse preverbia volgens twee assen kunnen grammaticaliseren. Volgens Booij (2002) kunnen scheidbare preverbia grammaticaliseren tot onscheidbare preverbia. Anderzijds hebben we aangetoond dat adpositionele of adverbiale preverbia (compositional preverbia constructies) zich via een grammaticalisatieproces kunnen ontwikkelen tot prefixale preverbia (derivational preverbia constructies). Deze twee grammaticalisatie-assen vallen in bepaalde gevallen samen: bijvoorbeeld, in *de puppy's overvóeden* functioneert *over-* als een onscheidbaar prefixaal preverbium. We hebben echter vastgesteld dat de twee grammaticalisatie-assen vaak gedissocieerd worden: adpositionele of relationele preverbia zijn vaak

De rol van scheidbaarheid bij de indeling tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden in het Nederlands 11

onscheidbaar (bv. *de hele stad doorlópen*) en, wat nog meer verrassend is, prefixale preverbia zijn vaak scheidbaar (bv. *een vriend ópvrolijken*). Bovendien hebben we gemerkt dat adverbialia nooit evolueren tot onscheidbare preverbia omwille van hun fonologische en semantische prominentie. De interactie tussen beide grammaticalisatie-assen wordt weergegeven in figuur 1.

Compositional preverbiale constructies	Derivational preverbiale constructies
Adpositional preverbia - scheidbaar (bv. <i>een hoed ópzetten</i>) - onscheidbaar (bv. <i>de hele stad doorlópen</i>)	Prefixal preverbia - scheidbaar (bv. <i>de match helemaal óverspelen</i>) - onscheidbaar (bv. <i>de puppy's overvóeden</i>)
Adverbial preverbia - altijd scheidbaar (bv. <i>de bal ópgooien</i>)	Prefixal preverbia - altijd scheidbaar (bv. <i>een vriend ópvrolijken</i>)

Figuur 1: Grammaticalisatie van compositionele preverbiale constructies naar derivational preverbiale constructies

We kunnen hieruit besluiten dat de traditionele scheidbaarheidsparameter niet volstaat om een onderscheid te maken tussen samengestelde en afgeleide werkwoorden in het Nederlands: scheidbare werkwoorden functioneren niet noodzakelijk als samenstellingen (bv. *ópvrolijken*), terwijl onscheidbare werkwoorden wel vaak twee autonome woorden combineren en bijgevolg als composities kunnen beschouwd worden (bv. *doorlópen*). Om een meer objectief en meer universeel onderscheid tussen compositionele en derivational preverbia te bekomen moet de scheidbaarheidsparameter bijgevolg aangevuld worden met morfo-syntactische en semantische grammaticalisatieparameters: deze laten toe om het gepreverteerde werkwoord te klasseren als een samenstelling of een afleiding op basis van de morfo-syntactische en semantische kenmerken die het preverbium vertoont, zoals weergegeven in figuur 1.

Referenties

Amiot, D. (2004) 'Préfixes ou prépositions? Le cas de *sur-*, *sans-*, *contre-* et les autres'. *Lexique* 16. *La formation des mots: horizons actuels*, 67-83.

- Amiot, D. (2005). 'Between compounding and derivation: Elements of word formation corresponding to prepositions'. In W.U. Dressler, D. Kastovsky, O.E. Pfeiffer en F. Rainer, eds, *Morphology and its Demarcations. Selected Papers from the 11th Morphology Meeting, Vienna, February 2004*. Benjamins, Amsterdam, 183-195.
- Blom, C. (2005) *Complex Predicates in Dutch. Synchrony and Diachrony*. Doctoraal Proefschrift, Landelijke Onderzoekschool Taalwetenschap, Amsterdam.
- Blom, C. en Booij, G. (2003) 'The diachrony of complex predicates in Dutch: a case study in grammaticalization'. *Acta Linguistica Hungarica* 50: 1-2, 61-91.
- Booij, G. (2002) *The Morphology of Dutch*. Oxford University Press, Oxford.
- Booij, G. en Van Santen, A. (1998) *Morfologie: de woordstructuur van het Nederlands*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- De Vries, J.W. (1975) *Lexicale morfologie van het werkwoord in modern Nederlands*. Universitaire Pers Leiden, Leiden.
- Hopper, P. en Traugott, E. (1993) *Grammaticalization*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lehmann, C. (1995) *Thoughts on Grammaticalization*. Lincom Europa, München.
- Traugott, E. (1995) 'Subjectification in grammaticalisation'. In S. Stein en S. Wright, eds, *Subjectivity and subjectivisation*. Cambridge University Press, Cambridge, 31-54.
- Van der Putten, F. (1997) *Matter and Mind in Morphology. Syntactic and Lexical Deverbal Morphology in Dutch*. Doctoraal Proefschrift, Rijksuniversiteit Leiden, Holland academic graphics, Den Haag.
- Van Goethem, K. (2006) *La grammaticalisation comme paramètre en linguistique comparative. Le cas de l'emploi préverbal des prépositions du français et du néerlandais*. Doctoraal Proefschrift, Katholieke Universiteit Leuven.
- Van Kemenade, A. en Los, B. (2003). 'Particles and prefixes in Dutch and English'. In G. Booij en J. Van Marle, eds, *Yearbook of Morphology*. Springer, Dordrecht, 79-117.
- Van Marle, J. (2002) 'Dutch separable compound verbs: Words rather than phrases?' In N. Dehé, R. Jackendoff, A. McIntyre en S. Urban, eds, *Verb-Particle Explorations*. de Gruyter, Berlin/ New York, 211-232.

Eindnoten

ⁱ Een *SCV* is een *Separable Complex Verb* ('scheidbaar samengesteld werkwoord').

ⁱⁱ Blom en Booij (2003) stellen wel vast dat de onscheidbare preverbia vaak een holistische interpretatie krijgen, die afwezig is bij hun scheidbare tegenhangers: vergelijk *we hebben de stad doorlopen* ("in alle richtingen") met *we hebben de stad dóorgelopen* ("in één richting, namelijk van het begin tot het einde").

ⁱⁱⁱ Met de term 'particles' verwijst Blom (2005) naar scheidbare preverbia.

^{iv} Met de term 'prefixes' verwijst Blom (2005) naar onscheidbare preverbia.